

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 22

Засновано у 2015 році

Рівне – 2025

УДК 37 : 005.591.61 -66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип.22. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.:О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, К. М. Павелків, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2025. 364 с.

До збірника увійшли наукові праці з теорії і методики освіти та виховання. У наукових розвідках представлено різновекторність сучасних підходів до змісту, форм і технологій освітнього процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України у категорію «Б» у галузі педагогічних наук (спеціальності – 011, 014, 015).

Фаховий збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» індексується міжнародною наукометричною базою даних Index Copernicus International: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=48435>

Редакційна колегія

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, проректор з інноваційної діяльності і міжнародного співробітництва Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступник головного редактора: **Павелків Катерина Миколаївна**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редколегії:

Androszczuk Irena (Андрощук І. М.), доктор габілітований, професор, професор кафедри Педагогіки праці та андрагогіки Академії педагогіки спеціальної імені Марії Гжегожевської у Варшаві (Республіка Польща);

Дичківська І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

Gluchman Vasil, PhD, професор філософії та етики факультету мистецтв Пряшівського університету (Словаччина);

Грицай Н. Б., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Ковальчук О. С., доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник Національного університету харчових технологій, Українська наукова діаспора у Франції (Франція-Україна);

Кравченко О. О., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Pelek Yurii, доктор габілітований, професор, професор кафедри досліджень школи і медіа факультету педагогіки і філософії Жешувського університету (Республіка Польща);

Pobirchenko Natalia (Побірченко Н. С.), доктор габілітований, професор, професор надзвичайний на факультеті суспільних та гуманітарних наук Державного вищого навчального закладу імені Вітелона в Легніці (Республіка Польща);

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Савчук Б. П., доктор історичних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;

Sieradzka-Baziur Bożena (Сєрадзька-Базюр Б.), доктор габілітований, професор, проректор з наукової роботи і освітніх програм, Академія «Ігнатіанум» у м. Кракові (Республіка Польща);

Сойчук Р. Л., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Sirojć Zdzisław (Сіройц Здзіслав), доктор габілітований соціальних наук в галузі педагогіка, професор, професор кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща);

Баліка Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Бричок С. Б., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Skubisz Jolanta (Скубіш Йоланта), кандидат соціальних наук в галузі педагогіки, ад'юнкт відділу педагогіки і психології Академії гуманітарно-економічної в м. Лодзь, член групи соціальної педагогіки в Комітеті педагогічних наук Польської академії наук у Варшаві (Республіка Польща);

Остапчук Н. О., кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко С. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та моделювання Рівненського державного гуманітарного університету;

Rebisz Sławomir, доктор освітнього менеджменту, доцент, доцент кафедри досліджень школи і медіа факультету педагогіки і філософії, Жешувський університет (Польща);

Шліхта Г. О., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри цифрових технологій та методики навчання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С., доц. Баліка Л. М., Баляр А. А.
Науково-бібліографічне редагування: наукова бібліотека РДГУ.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 12 від 30 жовтня 2025 р.).

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2025

ЗМІСТ

Пустовіт Г., Петренко О., Баліка Л. Психолого-педагогічні детермінанти формування особистісних мотивів зростаючої особистості у виховному процесі закладів позашкільної освіти	6
Вознюк О., Шурин О. Використання педагогічних технологій у процесі формування прикладної та технічної творчості майбутніх учителів технологічної освітньої галузі	20
Козак Л., Гурин А. Розвиток пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в проєктній діяльності	30
Коляда Н., Кравченко О., Левченко Н. Підготовка майбутніх соціальних працівників до надання послуги раннього втручання	40
Козак Л., Кравченко О. Формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами мнемотехніки	50
Мигович І. Інтернаціоналізація вищої мистецької освіти як чинник формування полікультурної професійної ідентичності майбутніх фахівців мистецького профілю: інституційна модель	59
Rudenko N., Rudenko W. Prokrastynacja i dojrzałość osobowa młodzieży uzyskującej wykształcenie	77
Skubisz J. Dydaktyczne znaczenie regionalnego dziedzictwa wartości narodowo-etnicznych. Zarys problematyki	88
Антонюк М. Освітня діджиталізація: трансформація змісту курсу ІКТ у підготовці педагогів різних спеціальностей	102
Ваколюк А., Поліщук І. Формування позитивного ставлення до праці через практичні завдання у виховній роботі	112
Козир М., Леонтєва І. Інноваційні освітні технології у травма-інформованому підході: потенціал асоціативних карт	124
Левчук В. Сучасні підручники з фізики для закладів загальної середньої освіти України: історичний розвиток, тенденції та напрями оновлення	136
Нестерук С., Синевич Б. Виховний аспект уроку зарубіжної літератури як одна із функцій навчального процесу	148
Ostapchuk M., Moroz L. Pedagogical system of teaching natural disciplines at school	157
Петренко І. Історіографічний аналіз проблеми просторової організації освітнього середовища початкової школи в зарубіжній педагогіці XXI ст.	170
Петренко С. Професійна підготовка ІТ-фахівців в умовах університету: середовищний та аксіологічний контексти	181
Стельмашук Ж. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховної роботи в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку	193
Танько А. Формування етичного складника професійної діяльності правоохоронців на гуманістичних засадах	200

Троценко В., Троценко Т., Кривенко Р., Сембрат С. Патріотичне виховання учнів закладів загальної середньої освіти засобами народних рухливих ігор	212
Fedoryshyn O., Stanislavchuk N. The development and present situation of vocational education	223
Ціпан Т. Формування у майбутніх учителів початкової школи готовності до професійної діяльності засобами навчальної дисципліни «Сімейне виховання молодших школярів»	231
Доробки молодих науковців	
Адах В., Білоус В. Цифрове освітнє середовище університету як чинник формування професійної культури і компетентностей майбутніх фахівців	241
Бондарев О., Кузнєцов О. Формування професійних і комунікативних компетентностей майбутніх педагогів у сучасному освітньому середовищі університету	253
Нгуьк Т. Humanization and commodification: philosophical perspectives on microlearning in education	268
Даньшин М., Чепурка О. Розвиток лідерських якостей майбутніх менеджерів соціальної сфери у процесі професійної підготовки	279
Наровлянська М., Лукацький Є. Методика оцінювання рівня готовності педагогів закладів позашкільної освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій: розроблення, валідація та нормування	290
Пелех В. Ціннісно-сміслова саморегуляція майбутніх менеджерів освіти: теоретико-емпіричне дослідження структурних компонентів	301
Перець В. Електронні ресурси та онлайн-курси як засіб розвитку аналітичної компетентності майбутніх економістів	321
Savushchik A. Cyfrowa transformacja pracy socjalnej: sztuczna inteligencja między perspektywami rozwoju a ryzykiem etycznym	331
Shamsutdynova M.-S. The axio-motivational structure of professional self-development of future foreign language specialists	342
Рецензії	
Wright James M. Axiopedagogy: theoretical and methodological concept and practical perspectives	355

УДК373.5.015.3:331

DOI: [10.35619/iiu.v1i22.689](https://doi.org/10.35619/iiu.v1i22.689)**Аліна ВАКОЛЮК**

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0003-1545-0867
e-mail: alina.vakoliuk@rshu.edu.ua

Ірина ПОЛІЩУК

доктор філософії, доцент кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0003-0424-7396
e-mail: iryna.polishchuk@rshu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРАЦІ ЧЕРЕЗ ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ У ВИХОВНІЙ РОБОТІ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми виховання позитивного ставлення школярів до праці. Розкрито сутність поняття ціннісного ставлення до праці як інтегральної якості особистості, що виявляється у свідомому визнанні значущості трудової діяльності, позитивних емоціях від процесу та результату роботи, готовності наполегливо працювати. Визначено актуальні педагогічні умови формування позитивного ставлення до праці в сучасній школі. Практичні завдання розглянуто як ключовий засіб трудового виховання. Наголошено, що залучення дітей до посиленої продуктивної діяльності, отримання ними безпосереднього видимого результату роботи стимулює формування у здобувачів почуття задоволення, гордості за досягнення, а також сприяє розвитку внутрішньої мотивації до праці. Проаналізовано традиційні та інноваційні форми, методи та прийоми трудового виховання у школі (урочна праця, суспільно корисні справи, проектна діяльність, ситуація успіху тощо). Окреслено методичні прийоми стимулювання в учнів молодшого та підліткового віку стійкого інтересу до трудової діяльності, розвитку наполегливості, відповідальності, самостійності.

Ключові слова: трудове виховання, позитивне ставлення до праці, практичні завдання, трудові навички, мотивація до навчання, методи виховання, ситуація успіху.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти спрямована не лише на забезпечення учнів знаннями, а й на формування зрілої, відповідальної особистості з активною життєвою позицією. Трудове виховання – важливий напрям виховної роботи, що має на меті прищеплення любові до праці, поваги

до людей, готовності сумлінно працювати. Формування позитивного ставлення до праці у молодого покоління набуває особливої актуальності у зв'язку з динамічними соціально-економічними змінами, розвитком технологій та ринку праці (Гуцан, Гриценко, Морін та Охріменко, 2019). Проте формування в дітей стійкої трудової мотивації ускладнюється тим, що значна частина сучасних школярів мало залучена до реальної практичної діяльності, зокрема автоматизація побуту, гаджетизація дозволяють зменшувати обсяг посиленої домашньої праці дітей. Педагоги нерідко стикаються з проблемою недостатньої працелюбності, наполегливості та відповідальності школярів у навчанні. Постає питання, як зробити працю привабливою та значущою для дитини, формуючи внутрішню потребу трудитися на благо собі та суспільству.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За роки незалежності України проблема формування трудових компетентностей набувала нового значення у зв'язку з впровадженням компетентнісного підходу та реалізації концепції «Нова українська школа», де серед ключових компетентностей визначено ініціативність і підприємливість, що безпосередньо пов'язано з практичними навичками організації праці. Сучасні науковці (Н. Білоусова, Л. Гуцан, А. Даніелян, О. Коберник, Г. Мерсіянова, О. Морін та інші) досліджують різні аспекти проблеми. Зокрема, О. Морін (2019) аналізує стан трудового виховання молодших школярів у закладах загальної середньої освіти та наголошує на потребі оновлення його змісту та форм в умовах переходу до компетентнісної моделі освіти. Л. Гуцан та співавт. (2019) у монографії представили сучасну систему трудового виховання молодших школярів, що включає інтеграцію трудової діяльності у різні предмети, ігрові та проєктні технології, співпрацю сім'ї та школи. А. Даніелян (2008) дослідила особливості формування ціннісного ставлення до праці у молодших школярів, підкресливши роль позитивного підкріплення та заохочення дітей за трудові зусилля. Н. Білоусова з колегами (2017) з'ясували, що впровадження нестандартних уроків (ігрових, дослідницьких тощо) сприяє підвищенню пізнавального інтересу учнів до навчальної діяльності, а отже, опосередковано формує відповідальне ставлення до праці.

Мета статті – теоретично обґрунтувати педагогічні методи, форми та прийоми формування позитивного ставлення школярів до праці шляхом залучення їх до практичних трудових завдань у системі виховної роботи школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виховання позитивного ставлення до праці передбачає формування в школяра стійкої внутрішньої позиції щодо трудової діяльності. Це комплексне особистісне утворення, яке включає кілька взаємопов'язаних компонентів – когнітивний, емоційно-мотиваційний та поведінковий. Когнітивний компонент містить усвідомлення значущості праці, розуміння її ролі для себе та суспільства, знання елементарних трудових умінь і правил. Емоційно-мотиваційний компонент виявляється в позитивних почуттях, які викликає процес і результат роботи (задоволення, радість, гордість за зроблене), а також у наявності мотивів та потреб трудитися (зацікавленість, прагнення довести справу до кінця, бажання

бути корисним) (Макаренко, 1954). Поведінковий компонент проявляється в готовності докладати зусиль, доводити розпочату справу до результату, долати труднощі, відповідально ставитися до обов'язків.

Позитивне ставлення до праці формується поступово, шляхом накопичення вихованцем позитивного досвіду трудової діяльності. Дитина повинна не лише усвідомлювати важливість праці, а й безпосередньо відчувати її радість і користь. Тому педагогічна наука і практика відводять провідну роль у трудовому вихованні саме практичним завданням – таким видам діяльності, де учень діє, створює, виготовляє, допомагає і безпосередньо бачить результат своїх зусиль. Як зазначають дослідники, пряма участь дитини у трудовій діяльності та наочність результатів сприяють глибокому усвідомленню власних досягнень, чого важко досягти в інших видах діяльності (Бех, 1983). Видимий продукт роботи (виріб, впорядкована ділянка, прибрана кімната тощо) слугує для учня матеріальним доказом його старань і здібностей, викликає позитивні емоції та гордість (Сухомлинський, 1988). Це підтверджується як педагогічним досвідом, так і психологічними дослідженнями: ручна праця забезпечує дитині конкретний сенсорний результат, який приносить задоволення та відчуття успіху на ранньому етапі життя (Білоусова, Ходосенко та Долгору́к, 2017).

Позитивні емоції від праці виконують важливу мотиваційну функцію. Якщо учень відчув радість творчості, задоволення від подолання труднощів і досягнення мети, у нього формується внутрішня потреба повторити цей досвід. Праця починає сприйматися як приваблива діяльність, а не як примус чи покарання. Поступово дитина усвідомлює цінність праці для самореалізації, розвитку, допомоги іншим. Саме так зароджуються глибинні мотиви – відповідальність, обов'язок, покликання служити добру через працю. У подальшому це визначає і вибір професії, і життєві пріоритети особистості (Коберник, 1995).

Важливо зазначити, що позитивне ставлення до праці проявляється не лише в емоціях, а й у конкретній поведінці учня. Ознаками сформованого ціннісного ставлення є такі риси, як працелюбність, ініціативність, доведення розпочатої справи до кінця, старанність, охайність у роботі тощо (Ministry of Education (Finland), 1971). Школяр, який цінує працю, прагне бути корисним, з повагою ставиться до людей праці, не уникає рутинних завдань, усвідомлюючи їх необхідність. Отож, завдання вихователя – трансформувати знання про значущість праці та разові емоції успіху у стійку особистісну якість – готовність сумлінно виконувати будь-яку роботу.

Практичні трудові завдання у виховній роботі – це різноманітні види діяльності, в яких школярі беруть участь і досягають реального результату. Вони можуть мати навчально-виховний, побутовий, суспільно-корисний або творчий характер, але спільним є те, що дитина діє власноруч і бачить матеріальний або соціальний ефект своїх дій. Приклади практичних завдань у школі: виготовлення навчальних наочностей чи поробок на уроках трудового навчання, прибирання класної кімнати або шкільного подвір'я, догляд за рослинами на навчально-дослідній ділянці, участь у шкільному ярмарку чи

благодійній акції, допомога молодшим учням у школі, волонтерські проекти тощо. Навіть у межах загальноосвітніх предметів можна інтегрувати практичні елементи – проекти з технологій, дослідницькі роботи, виготовлення моделей, стендів, що поєднують навчання з корисною працею (Морін, 2019).

Практичні завдання виконують кілька важливих виховних функцій. По-перше, вони створюють ситуацію успіху для кожного школяра, дають можливість проявити себе в діях. На відміну від суто вербального навчання, де успіх переважно залежить від рівня академічних знань, у праці кожна дитина має змогу досягти успіху – хай навіть незначного, наприклад, і маленького – прибрати сміття, полагодити щось нескладне, змайструвати простий виріб. Результат практичного завдання – конкретний і очевидний, тому навіть слабший учень отримує шанс пишатися виконаною роботою. Як підкреслюють Л. Дрожик і Н. Науменко (2022), для молодших школярів надзвичайно важливо створювати ситуації успіху на уроках праці, оскільки це дає дітям відчуття власної значущості та формує, віру у власні можливості, вчить оцінювати свої досягнення та викликає інтерес до подальшої роботи.

По-друге, практична діяльність забезпечує розвиток трудових умінь і навичок, без яких говорити про ставлення до праці було б голослівно. У процесі посильних справ дитина набуває елементарної професійної грамотності: вчиться користуватися інструментами, дотримуватися технологічних операцій, планувати свою роботу, працювати безпечно. Це формує впевненість у власних уміннях, самоповагу. Здатність щось зробити своїми руками підвищує самооцінку учня – він відчуває себе компетентним, корисним, а отже праця починає асоціюватися з почуттям власної гідності. Згідно з дослідженнями, трудове навчання та ручна праця в школі сприяють загальному особистісному зростанню: координації розумових і моторних навичок, розвитку мислення, естетичного смаку, дисциплінованості (Сухомлинський, 1988). Відповідно, школярі, які систематично залучені до практичних справ, демонструють більш цілісну та зрілу особистість.

По-третє, виконання практичних завдань у колективі сприяє вихованню соціальних якостей, таких як взаємодопомога, відповідальність перед групою, уміння працювати в команді. Спільна праця згуртовує клас, дає можливість кожному зробити внесок у спільний результат. Особливо це проявляється у таких формах діяльності як трудові десанти, колективні проекти, чергування, під час яких формується почуття товариськості та взаємної відповідальності. Діти вчать ся цінувати свій і чужий внесок, поважати будь-яку роботу. Це безпосередньо впливає на ставлення до праці як суспільної цінності.

Досвід зарубіжних педагогічних систем підтверджує ефективність широкого впровадження практичної праці в освітній процес. Зокрема, у Фінляндії концепція основної школи (1970-ті рр.) передбачала розвиток в учнів практичних умінь як одну з цілей освіти. У звіті Міністерства освіти Фінляндії відзначалося, що належні методи і керівництво допомагають дітям виробити позитивне ставлення до роботи і практичних завдань, а також готовність до повсякденних справ (Білоусова, Ходосенко, Долгору́к, 2017). Особливо наголошувалося, що виконання практичних завдань (ремонт, конструювання

тощо) є питанням ставлення, і школа несе відповідальність за формування у дітей правильного ставлення до роботи (Ярмаченко, 1986). Отож, світовий досвід підтверджує думку про те, що систематичне залучення школярів до різних видів практичної діяльності є необхідною умовою виховання працелюбності.

Трудове виховання школярів здійснюється різноманітними методами й у різних організаційних формах. Методи трудового виховання – це способи педагогічного впливу, що спонукають учнів до набуття трудового досвіду, формування у них потрібних якостей. Традиційно виділяють такі основні методи виховання, що застосовуються і у трудовому вихованні: переконання, вправи, заохочення, привчання, ситуаційний метод та ін. Розглянемо їхню специфіку в аспекті виховання ставлення до праці (Бех, 1983).

Таблиця 1

**Методи, форми та прийоми
формування позитивного ставлення до праці**

Метод	Ціль та виховний ефект	Типові дії / інструменти	Ризики та як уникати	Індикатори результату
Переконання	Формування правильних уявлень і ціннісних орієнтацій щодо праці; емоційне прийняття суспільної корисності роботи.	Виховні бесіди з реальними історіями трудових успіхів; зустрічі з майстрами; екскурсії на виробництва; відеосвідчення; книжкові виставки про людей праці.	Ризик моралізаторства, «сухих» монологів. Рішення: опора на живі факти, діалог, міні-обговорення після кожного прикладу; завершення словом-дією (переходимо до практики).	Учні відтворюють смисл праці у власних висловлюваннях; зростає готовність брати трудові ролі; позитивні відгуки в рефлексивних анкетах.
Вправи і привчання	Вироблення дисципліни праці, акуратності, пунктуальності; закріплення трудових навичок.	Регулярні чергування; щотижневі «мікрозавдання»; технологічні міні-цикли з поступовим ускладненням; елементи змагання («Найохайніший клас тижня»).	Ризик рутини. Рішення: варіативність ролей, ротація завдань, творчі модулі, короткі рефлексії наприкінці зміни.	Стабільне виконання обов'язків без нагадувань; дотримання строків; зменшення зауважень щодо порядку.
Стимулювання (перевага заохочення)	Підсилення внутрішньої мотивації через схвалення й публічне визнання досягнень [18].	Подяки, значки «Юний майстер», виставки виробів, «дошка досягнень», сертифікати; індивідуальні й	Перебіс у матеріальні бонуси; формування меркантильних мотивів. Рішення: акцент на	Зростання ініціативних звернень «взімьмо відповідальність»; підвищення якості виконаних робіт; позитивна

		командні відзнаки.	моральному заохоченні, персоналізованій похвалі; помилки розбирати конструктивно.	динаміка самооцінки.
Ситуаційні методи	Провокування проявів потрібних якостей у спеціально сконструйованих умовах.	Ситуація успіху для кожного; ігрові та творчі формати (урок-гра, урок-змагання, колективний проєкт); делегування відповідальності (бригадир, капітан, черговий).	Ризик «ярликів» сильний/слабкий; перевантаження окремих дітей. Рішення: мікроролі, посиленість, обмін ролями; підтримувальний інструктаж.	Кількість учнів, що вперше презентують результат; розширення кола лідерів; зростання частки добровільних учасників у трудових акціях.
Особистий приклад дорослих	«Зараження» ставленням до праці через щоденну поведінку педагога та батьків.	Демонстрація охайності, ритмічності роботи, поваги до будь-якої праці; спільні з дітьми справи.	Ризик дисонансу «слово ≠ дія». Рішення: узгоджені правила команди дорослих, спільні стандарти.	Учні відтворюють прийняті у колективі трудові норми без зовнішнього тиску; зниження опору рутинним завданням.

Форми трудового виховання – це організаційні межі, в яких здійснюється виховний процес. У школах практикується система різноманітних форм залучення дітей до праці.

Урочна форма. Передусім, це уроки трудового навчання (технологій) у навчальному плані. Вони мають велике значення, оскільки систематично навчають дітей конкретних трудових операцій (обробка матеріалів, виготовлення виробів) і водночас виховують політехнічний світогляд, повагу до праці. На уроках технологій особливо ефективними є творчі проєкти, коли учні від задуму до виготовлення проходять весь цикл роботи та презентують результат (Гуцан, Гриценко, Морін та Охріменко, 2019).

Позакласна та позашкільна робота. Сюди відносимо гуртки, секції, клуби за інтересами, де значна частина діяльності має практичний характер (технічні гуртки, студії дизайну, кулінарні гуртки, шкільні театри тощо). У цих об'єднаннях діти добровільно займаються улюбленою справою, часто наполегливо працюють над проєктами, навіть не усвідомлюючи, що здійснюється виховання ставлення до праці (Макаренко, 1954).

Отже, форми трудового виховання охоплюють усю палітру освітнього процесу – від уроку до гуртка та сім'ї. Основне завдання педагога – наповнити ці форми змістовними справами, щоб дитина не була пасивним спостерігачем, а повсякчас була активним учасником праці.

Окрім загальних методів і форм, у педагогічному арсеналі є ціла низка прийомів – конкретних педагогічних дій, що підвищують ефективність виховання. У трудовому вихованні вироблено спеціальні прийоми для пробудження інтересу, мотивування, емоційного надихання учнів на працю. Наведемо деякі з них (узагальнено за літературними джерелами та передовим досвідом учителів) у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2

Педагогічні прийоми стимулювання інтересу до праці

Прийом	Суть прийому та його педагогічний ефект
«Анонсування»	Вихователь заздалегідь яскраво, інтригуюче повідомляє про майбутнє практичне завдання, акцентує на його цікавості, значущості. Це розпалює цікавість учнів, вони з нетерпінням чекають на роботу. Наприклад, напередодні трудової акції учитель оголошує: <i>«Завтра на нас чекає особлива місія – перетворити шкільне подвір'я! Дізнаєтеся подробиці на місці...»</i> . Формується позитивне очікування праці.
«Поділися успіхом»	Після виконання роботи учням пропонується презентувати свої досягнення: показати виготовлені вироби, розповідати, що вдалося, похвалитися результатом перед класом або батьками. Такий обмін успіхами підсилює радість від праці, закріплює почуття гордості. Одночасно інші діти надихаються прикладом однокласників, виникає <i>ефект взаємного зараження позитивом</i> .
«Ситуація успіху»	Штучне створення умов, за яких навіть слабкий учень обов'язково досягне успіху. Педагог добирає для нього посилену роль або допомагає непомітно. Коли дитина отримує успішний результат і похвалу, вона починає вірити у свої сили. Цей прийом особливо ефективний для невпевнених дітей: раз переживши успіх, вони змінюють ставлення до власної працездатності з негативного на позитивне.
«Прихований інструктаж»	Непряме керівництво діями учнів, коли вказівки подаються у формі поради, прохання, довірчого звернення. Наприклад, замість наказу <i>«Зроби так!»</i> учитель каже: <i>«А як ти гадаєш, чи не краще спочатку зробити оте?»</i> . Дитина не відчуває тиску, а виконує підказку нібито з власної ініціативи. Це зберігає її позитивне ставлення до роботи, не викликає протесту.
«Педагогічне навіювання»	Емоційно забарвлений вплив на підсвідоме ставлення учня до праці. Вихователь широко виказує впевненість у здібностях дитини: <i>«Я знаю, ти чудово впорасишся!»</i> , <i>«Ти в нас природжений майстер»</i> . Такі слова, особливо підкріплені мімікою, жестами підтримки, вселяють дитині віру у власні сили і бажання виправдати довіру. Навіювання формує <i>атмосферу успіху</i> , в якій працювати психологічно комфортно.

Як видно з таблиці, усі ці прийоми спрямовані на емоційну сферу вихованця. Вони покликані підсилити мотивацію, створити піднесений настрій, зробити працю привабливою. Це підтверджує думку, що у вихованні ціннісного ставлення до праці величезну роль відіграє емоційно-позитивне підкріплення. Діти тонко реагують на оцінки і очікування дорослих. Якщо педагог уміло користується заохочувальними прийомами – *радо повідомляє про майбутню справу, хвалить за старання, довіряє відповідальні ролі* – то учні переймаються ентузіазмом, намагаються не підвести, прагнуть працювати краще. Заохочення та стимулювання виступають основоположними складовими стратегії розвитку працьовитості у студентів і учнів. Аналогічно і негативні прийоми (постійна критика, осуд, порівняння з іншими на користь

інших) здатні надовго відбити в дитини бажання працювати. Тому педагогічний такт і позитивна підкріплювальна система – необхідна умова успішного трудового виховання.

Заслугує на увагу і такий прийом, як «зараження прикладом». Особистий приклад учителя, батьків, старших учнів є надзвичайно дієвим засобом. Діти, особливо молодшого віку, схильні наслідувати дорослих. Тому працьовитість вихователя, його любов до своєї роботи, охайність, енергія, з якою він береться до будь-якої справи – усе це мимоволі передається вихованцям. Відомий вислів: *«Виховує все: люди, речі, явища, але насамперед – люди»*. Педагог, який власною персоною демонструє позитивне ставлення до праці (не скаржиться на труднощі, з повагою ставиться до праці інших, із захопленням виконує свої обов'язки), тим самим здійснює потужний вплив на учнів (Гуцан, Гриценко, Морін та Охрімченко, 2019).

Розглядаючи трудове виховання, слід згадати про його інтеграцію з навчальною діяльністю та іншими напрямками виховання. У концепції Нової української школи трудове виховання не виділене окремо, проте його завдання пронизують зміст освітніх галузей. Зокрема, сформованість підприємливості, ініціативності, уміння співпрацювати в команді – це результати, що значною мірою досягаються через практико-орієнтоване навчання. Звідси випливає, що вчитель будь-якого предмета є співвідповідальним за трудове виховання. Інтеграція може відбуватися як тематично (на уроках читання – тексти про працю, на уроках математики – задачі про виробництво, економію ресурсів тощо), так і діяльнісно (лабораторні роботи, проекти, досліди як елементи трудової практики). Важливим аспектом є міжпредметні проекти на соціально значущі теми, де учні вирішують реальні проблеми громади. Наприклад, екопроект «Чисте місто» об'єднує знання з екології, біології, суспільствознавства та конкретну працю з очищення території. Так діти бачать зв'язок науки і практики, виникає розуміння суспільної користі їхніх зусиль.

Трудове виховання тісно пов'язане з вихованням моральним і патріотичним. Через участь у волонтерських трудових справах (допомога воїнам, переселенцям, літнім людям) вихованці засвоюють милосердя, гуманізм, любов до Батьківщини не на словах, а через конкретні вчинки. Праця стає засобом прояву патріотизму: прибрати пам'ятник героям, зробити окопні свічки для фронту, зібрати кошти ярмарком – це все праця, наповнена високим смыслом, що безумовно формує у дітей гордість, причетність до долі країни, а разом і повагу до самої праці як способу змінювати світ на краще (Мерсіянова, 2012).

Виховання бережливості, економного ставлення до природи також нерозривно пов'язане з працею. Тільки залучивши школярів до трудового досвіду ощадливого господарювання (виросити рослину з насіння, виготовити річ власноруч, відремонтувати замість купити нове), ми можемо реально прищепити екологічну свідомість і відповідальне споживання. Те, що зроблене своєю працею, починає цінуватися набагато більше.

Слід відзначити і роль інформаційно-цифрових технологій. Сучасні

школярі «живуть» у цифровому середовищі, і праця майбутнього багато в чому пов'язана з технологіями. Тому формування позитивного ставлення до праці повинно враховувати і цифрову працю. Залучення дітей до створення цифрових продуктів (презентацій, відео, програмування роботів) – теж різновид практичних завдань, актуальних для нового покоління. Вчитель повинен показати, що комп'ютер – це не лише розваги, а й інструмент творення, праці. Отож, класичне трудове виховання доповнюється новими видами діяльності – цифровою творчістю, яка також виховує наполегливість, акуратність, доведення справ до кінця (Білоусова, Ходосенко та Долгору́к, 2017).

Висновки і перспективи подальших розвідок. Формування позитивного ставлення до праці школярів – це цілісний і динамічний процес, що поєднує переконання та дію, знання й переживання, слово й практику. Позитивне, або ціннісне, ставлення до праці виступає інтегральною рисою особистості, яка охоплює усвідомлення суспільної значущості праці, внутрішню мотивацію, радість від виконаної роботи, гордість за результат і прагнення до самовдосконалення. Становлення такої установки забезпечується гармонійною взаємодією когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів через системне створення умов для особистого трудового досвіду. Практичні завдання є центральним засобом трудового виховання: саме в діяльності, де школяр бачить конкретний результат, виникає почуття успіху, формується впевненість у собі, бажання працювати наполегливо. Трудові проекти, волонтерство, уроки-практикуми, акції – усе це робить навчання діяльнісним і відповідає компетентнісній моделі освіти. Ефективність виховання залежить від умілого поєднання методів переконання, вправ і привчання, стимулювання позитивним заохоченням та створення виховних ситуацій успіху. Підсилюють процес такі педагогічні прийоми: попереднє анонсування справи, демонстрація зразків, схвалення зусиль, емоційна підтримка, особистий приклад педагога й батьків, який закріплює ціннісне ставлення через наслідування. Трудове виховання потребує різноманітних форм – уроків технологій, гуртків, проєктів, спільних справ із сім'єю. Комплексна, інтегрована система, що охоплює навчальну, позакласну та родинну сфери, формує цілісне розуміння праці як життєвої цінності. Практико-орієнтовані методи – від шкільних ярмарків і трудових десантів до учнівського самоврядування з трудовими ролями – сприяють тому, щоб кожна дитина відчула радість праці й власну корисність. Похвала, довіра й залучення в спільну діяльність створюють атмосферу, в якій повага до праці стає внутрішньою потребою. Школа, що виховує працелюбність через живу практику, готує покоління відповідальних, ініціативних і зрілих громадян, для яких праця є не обов'язком, а духовною потребою й рушієм розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Гуцан, Л., Гриценко, Л., Морін, О. та Охріменко, З. (2019). *Трудове виховання молодших школярів в умовах реформування початкової освіти: монографія*. Київ. 152 с.

Морін, О. (2019). Трудове виховання молодших школярів у закладах загальної середньої освіти. *Освітній дискурс*. Т. 10. № 1–2. С. 83–89.

Данієлян, А. (2008). Ціннісне ставлення молодших школярів до праці. В: Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Перспективні інновації в науці, освіті, виробництві і транспорті». Одеса, вип. 2. С. 12–16.

Білоусова, Н., Ходосенко, І. та Долгоруку, О. (2017). Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках природознавства засобами нестандартних уроків. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, № 3. С. 163–166.

Макаренко, А. (1954). Книга для батьків. Лекції про виховання дітей. Виступи з питань сімейного виховання. *Вибрані твори у 7 т. Т. 4*. Київ: Радянська школа. С. 11–332.

Бех, І. (1983). *Праця – головний виховател ь школярів : психологічний аспект трудового виховання молодших школярів*. Київ: Т-во «Знання» УРСР. 32 с.

Сухомлинський, В. (1988). *Сто порад учител ьві*. Київ: Рад. шк. 1988. 304 с.

Коберник, О. (1995). *Проектування навчально-виховного процесу в школі*. Київ: Хрещатик. 153 с.

Ministry of Education (Finland). (1971) Comprehensive School in Finland: Goals of School Education (Chapters of the 1970 Curriculum Committee Final Report). Helsinki.

Дрожик, Л. та Науменко, Н. (2022). Шляхи формування позитивного ставлення до праці у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. *Acta Paedagogica Volynienses*. № 2. С. 187–194.

Педагогіка (1986). / за ред. дійсного члена АПН СРСР М.Д. Ярмаченка. Київ: «Вища школа». 544 с.

Мерсіянова, Г. (2012). *Професійно-трудове навчання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей: посібник*. Київ: Педагогічна думка. 80 с.

REFERENCES

Hutsan, L., Hrytsenok, L., Morin, O. ta Okhrimenko, Z. (2019). *Trudove vykhovannia molodshykh shkoliariv v umovakh reformuvannia pochatkovoï osvity* [Labor Education of Junior Schoolchildren in the Context of Primary Education Reform]: monohrafiia. Kyiv, 152 s.

Morin, O. (2019). *Trudove vykhovannia molodshykh shkoliariv u zakladakh zahalnoi serednoi osvity* [Labor Education of Junior Schoolchildren in Secondary Education Institutions]. *Osvitnii diskurs*. T. 10, No. 1–2. S. 83–89.

Daniilian, A. (2008). *Tsinnisne stavlennia molodshykh shkoliariv do pratsi* [The Value Attitude of Junior Schoolchildren Towards Work]. *Mizhnarodna naukovo-*

praktychna internet-konferentsiia «Perspektyvni innovatsii v nautsi, osviti, vyrobnytstvi i transporti». Odesa, vyp. 2. S. 12–16.

Bilousova, N., Khodosenko, I. ta Dolhoruk, O. (2017). Rozvytok piznavalnykh interesiv molodshykh shkoliariv na urokakh pryrodnavstva zasobamy nestandartnykh urokov [Development of Cognitive Interests of Junior Schoolchildren in Natural Science Lessons Using Non-standard Lessons]. Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky. No. 3. S. 163–166.

Makarenko, A. (1954). Knyha dlia batkiv. Lektzii pro vykhovannia ditei. Vystupy z pytan simeinoho vykhovannia [A Book for Parents. Lectures on Raising Children. Speeches on Family Education]. Vybrani tvory u 7 t. T. 4. Kyiv: Radianska shkola. S. 11–332.

Bekh, I. (1983). Pratsia – holovnyi vykhovatel shkoliariv : psykholhichnyi aspekt trudovoho vykhovannia molodshykh shkoliariv [Work is the Main Educator of Schoolchildren: Psychological Aspect of Labor Education of Junior Schoolchildren]. Kyiv: T-vo «Znannia» URSR. 32 s.

Sukhomlynskyi, V. (1988). Sto porad uchytelvi [A Hundred Pieces of Advice to the Teacher]. Kyiv: Rad. shk. 1988. 304 s.

Kobernyk, O. (1995). Proektuvannia navchalno-vykhovnoho protsesu v shkoli [Designing the Educational Process at School]. Kyiv: Khreshchatyk. 153 s.

Ministry of Education (Finland). (1971) Comprehensive School in Finland: Goals of School Education (Chapters of the 1970 Curriculum Committee Final Report). Helsinki.

Drozhyk, L. ta Naumenko, N. (2022). Shliakhy formuvannia pozytyvnoho stavlennia do pratsi u molodshykh shkoliariv z intelektualnymy porushenniamy [Ways of Forming a Positive Attitude Towards Work in Junior Schoolchildren with Intellectual Disabilities]. Acta Paedagogica Volyniensis. No. 2. S. 187–194.

Pedahohika. (1086). / za red. diisnoho chlena APN SRSR M.D. Yarmachenka. (1986). Kyiv: «Vyshcha shkola», 544 s.

Mersiianova, H. M. (2012). Profesiino-trudove navchannia u spetsialnykh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh dlia rozumovo vidstalykh ditei: posibnyk. Kyiv: Pedahohichna dumka. 80 s.

**FORMING A POSITIVE ATTITUDE TOWARDS WORK THROUGH
PRACTICAL
TASKS IN EDUCATIONAL WORK**

Alina VAKOLIUK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Theory and
Methods of Education Department of
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0003-1545-0867
e-mail: alina.vakoliuk@rshu.edu.ua

Iryna POLISHCHUK

Doctor of Philosophy,
Associate Professor at the Theory and Methods of Education Department,
Rivne State University for the Humanities of
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0003-0424-7396
e-mail: iryna.polishchuk@rshu.edu.ua

Abstract. The article conducts a theoretical analysis of the problem of fostering a positive attitude towards work among schoolchildren. It reveals the essence of the concept of value-based attitude to work as an integral personal quality, manifested in the conscious recognition of the significance of labor activity, positive emotions from the process and result of work, and readiness to work diligently. The current pedagogical conditions for the formation of a positive attitude towards work in a modern school are determined. Practical tasks are considered as a key means of labor education. It is emphasized that involving children in feasible productive activities, obtaining direct visible results of their work, stimulates the formation of a sense of satisfaction and pride in achievements in students, and also contributes to the development of internal motivation for work. Traditional and innovative forms, methods and techniques of labor education at school (lesson work, socially useful activities, project activities, success situations, etc.) were analyzed. The methodological techniques for stimulating in primary and adolescent schoolchildren a sustained interest in labor activity, as well as the development of perseverance, responsibility, and independence, were outlined.

Keywords: labor education, positive attitude towards work, practical tasks, labor skills, motivation for learning, methods of education, situation of success.

Стаття надійшла до редакції 29.08.2025 р.

Стаття прийнята до друку після рецензування 15.09.2025 р.

Наукове видання

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ
Збірник наукових праць

Випуск 22

Упорядники:
проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С.,
доц. Баліка Л. М., Бабяр А. А.

Підписано до друку 30.10.2025 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 23,9. Замовлення №426/2. Наклад 300

I – 66 **Інноватика у вихованні:** зб. наук. пр. Вип. 22. / М-во освіти
і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.:О. Б. Петренко; ред. кол.:
О. Б. Петренко, К. М. Павелків, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2025. 364 с.

УДК 37: 005.591.6

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2025

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа:
Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення
№183 від 25.01.2024 року
Ідентифікатор медіа: R30-02515

Суб'єкти у сфері друкованих медіа:
Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Степана Бандери, 12, м. Рівне, 33014, Україна;
тел.: (0362) 62-03-56
email: rectorat@rshu.edu.ua

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ВРМ-ПОЛІГРАФ
вул. Фабрична, 8 (р-н Льонокомбінату), м. Рівне, 33017, Україна;
тел.: 0800 - 33 - 51 - 57
email: 642134@ukr.net